

ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ÇAY SEKTÖRÜ RAPORU

2014

1-GİRİŞ

a- Çay Üretiminin Tarihçesi ve Dünya Ekonomisindeki Yeri:

Çay, doğada yabani olarak yetişen çay bitkisinin yapraklarının ilk kez işlenmesiyle hazırlanmıştır. Çayın anavatanı çeşitli kaynaklarda, Çin ve Hindistan olarak kabul edilmekte, bu ülkelerde kültür bitkisi ve içecek olarak yaygınlaşmasında Çin imparatoru ShenNung ve ünlü filozof Confucius'un büyük etkisinin olduğu bilinmektedir.

Çin ve Hindistan'dan sonra çayı tanıyan üçüncü ülke Japonya ve diğer Asya ülkeleridir. Çay tüketim alışkanlığının 16. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkelerine ve oradan da tüm dünyaya yayılmaya başladığı, konu hakkında yazılan çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır.

Dünya üzerinde çay bitkisi, kuzey yarım kürede yaklaşık 42 enlem derecesinden, güney yarım kürede 27 enlem derecesine kadar olan kuşak üzerinde yetiştirilmektedir. Yağışın bol ve iklimin sıcak olduğu bölgelerde yetiştirilmesine rağmen dünyada çay üretiminin ekonomik olarak yapıldığı yerler sınırlıdır. Hindistan, Çin, Sri Lanka, Endonezya, Kenya ve Japonya çay bitkisinin yaygın olarak yetiştirildiği ve çay üretiminin yoğun olarak yapıldığı ülkelerdir. Bu ülkeler ve Türkiye ile birlikte 30'a yakın ülkede ekonomik düzeyde çay üretimi gerçekleştirilmektedir.

Çay yetişmesine etki yapan en önemli etken iklim ve topraktır. Yıllık sıcaklık ortalamasının 14 santigrat derecenin altına düşmemesi, toplam yıllık yağışın, 2000 mm'den az olmaması ve aylara göre dağılımının düzenli olması, bağıl nem oranının ise en az %70 olması, çay bitkisinin normal gelişimi için gerekli olan koşullardır. Çay bitkisi kumdan kile değin değişen yapıdaki asit tepkimeli topraklarda yetişebilmektedir.

FAO istatistiklerine göre Dünya'da çay tarım alanları 2010 yılında 3.149.608 hektar iken bu rakam 2011 yılında 3.412.539 hektar, 2012 yılında 3.517.383 hektar, 2013 yılında ise 3.521.220 hektara ulaşmıştır. Aynı istatistiki rakamlar doğrultusunda Dünya'da çay üretimi ise 2010 yılında 4.606.606 ton iken(siyah çay,yeşil çay ve diğer çay çeşitleri),2011 yılında 4.771.205 ton, 2012 yılında 5.034.967 ton ve 2013 yılında bu rakam 5.345.523 ton olmuştur.

Re-export yapan ülkeler arasında en önemli tüketici ülke olarak; 2010 yılında Birleşik Arap Emirliği (50 bin ton) birinci sırada, İngiltere ise (31 bin ton) ikinci sırada yer almaktadır. Re-export dünya çaycılığı, özellikle üretici ülkelerin birbirlerinin çaylarını harmanlamak suretiyle yada tüketici ülkelerin ithal ettikleri çayı yeniden harmanlayıp ihraç etme işlemidir.

Türkiye, çay tarım alanlarının genişliği bakımından, dünyada üretici ülkeler arasında 7. sırada, kuru çay üretimi yönünden de 6. Sırada, yıllık kişi başına tüketim bakımından ise 4. sırada yer almaktadır.

DÜNYA ÇAY TARIM ALANLARI (2013)

ÜLKELER	ÇAYLIK ALAN (Bin Hektar)
ÇİN	1.763
HİNDİSTAN	563
SRİLANKA	221
KENYA	198
ENDONEZYA	122
VİET NAM	121
TÜRKİYE	76
Diğer Ülkeler toplamı	457
Genel Toplam	3.521

<http://faostat.fao.org>

DÜNYA ÇAY TARIM ALANLARI (2012)

ÜLKELER	ÇAYLIK ALAN (Bin Hektar)
ÇİN	1.748
HİNDİSTAN	605
SRİLANKA	221
KENYA	190
ENDONEZYA	121
VIET NAM	116
TÜRKİYE	76
Diğer Ülkeler toplamı	440
Genel Toplam	3.517

DÜNYA KURU ÇAY ÜRETİMİ (2013)

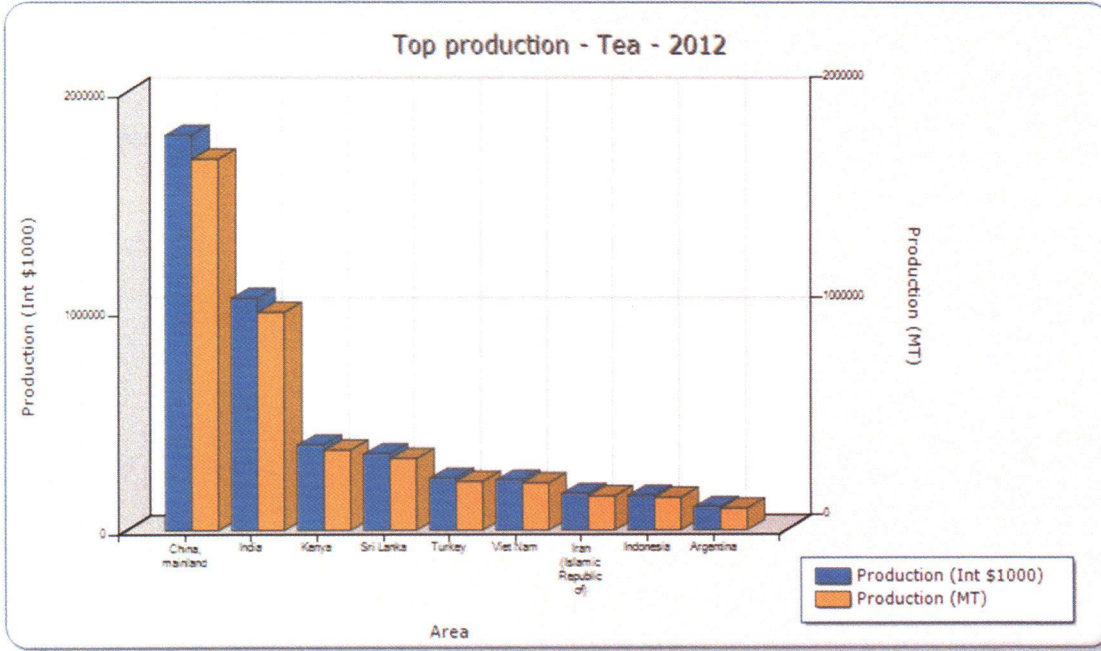
ÜLKELER	MİKTAR (Bin Ton)
ÇİN	1.939
HİNDİSTAN	1.208
KENYA	432
SRİLANKA	340
VIETNAM	214
TÜRKİYE	212
ENDONEZYA	148
Diğer ülkeler toplamı	852
Genel Toplam	5.345

DÜNYA KURU ÇAY ÜRETİMİ (2012)

ÜLKELER	MİKTAR (Bin Ton)
ÇİN	1.804
HİNDİSTAN	1.135
KENYA	370
SRİLANKA	330
TÜRKİYE	225
VIETNAM	216
ENDONEZYA	143
Diğer ülkeler toplamı	811
Genel Toplam	5.034

Not: FAO'nun 2014 yılı istatistiki rakamları henüz açıklanmamıştır.

Dünya genelinde çay üretiminin istatistiksel değerlendirmesi

Rank	Area	Production (Int \$1000)	Flag	Production (MT)	Flag
1	China, mainland	1807910	*	1700000	F
2	India	1063477	*	1000000	F
3	Kenya	392848	*	369400	
4	Sri Lanka	350947	*	330000	
5	Turkey	239282	*	225000	
6	Viet Nam	230668	*	216900	
7	Iran (Islamic Republic of)	168029	*	158000	F
8	Indonesia	159627	*	150100	
9	Argentina	106347	*	100000	F
10	Japan	91352	*	85900	
11	Thailand	79760	*	75000	F
12	Bangladesh	65403	*	61500	F
13	Malawi	56896	*	53500	F
14	Uganda	54146	*	50915	
15	United Republic of Tanzania	34894	*	32812	
16	Myanmar	34031	*	32000	F
17	Rwanda	23931	*	22503	
18	Mozambique	23396	*	22000	
19	Zimbabwe	20206	*	19000	F
20	Nepal	19914	*	18726	

* : Unofficial figure

[]: Official data

F : FAO estimate

b- Türkiye’de Çayın Tarihçesi, Ekonomideki Yeri ve Gelişimi:

Türkiye’de çay üretmek için ilk girişim 1888 yılında yapılmıştır. Bu girişimle ilgili bilgiler 1892 yılında yayınlanan “**Coğrafyayı Sınai ve Ticari**” adlı kitapta yer almaktadır. Söz konusu yazılı kaynaktan; zamanın Ticaret Nazırı Esbak-ı İsmail Paşanın aracılığı ile Çin’den çay fidanları ve tohumlarının getirildiği ve getirilen bu tohum ve fidanların Bursa ilinde denendiği, ancak çay fidanlarının gelişme göstermediği, aynı çabanın 1892 yılında tekrarlandığı ve ekolojik koşulların çay yetiştiriciliğine uygun olmaması nedeniyle her iki denemeden de sonuç alınmadığı belirtilmektedir.

Çay tarımı ile ilgili ilk önemli girişim ise 1917 yılında olmuştur. Batum ve çevresinde incelemeler yapmak üzere, bölgeye aralarında **Halkalı Ziraat Mektebi Alisi Müdür Vekili Ali Rıza ERTEN**’in de yer aldığı bir heyet gönderilmiştir. Yapılan inceleme sonucu hazırlanan raporda, Batum ile benzer ekolojiye sahip Doğu Karadeniz Bölgesinde çay ve narenciye bitkilerinin yetiştirilebileceği belirtilmiştir.

1. Dünya savaşından sonra bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal bunalımlar, işsizlik dolayısıyla meydana gelen aşırı göç, bölge insanına gelir kaynağı ve yeni iş alanlarının açılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bölgede yaşanan işsizlik, göç ve ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması için, 1917 yılında hazırlanan Rapor da dikkate alınarak, TBMM’nde 1924 yılında, Rize ili ve Borçka Kazasında Fındık, Portakal, Mandalina, Limon ve Çay yetiştirilmesine dair **407 Sayılı Kanun** kabul edilmiştir. Çay tarımı bu Kanun ile yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu Kanuna göre başlatılan çay üretimi çalışmalarının yürütülmesinde Ziraat Umum Müfettişi Zihni Derin görevlendirilmiştir.

1924 yılından 1937 yılına kadar yapılan çalışmaların olumlu netice vermesi ile Batum’dan 1937 yılında 20 ton, 1939 yılında 30 ton çay tohumu, 1940 yılında 40 ton çay tohumu ithal edilerek çay bahçesi tesisi çalışmalarına başlanmıştır.

Mart 1940 yılında çıkartılan 3788 Sayılı Çay Kanunu ile çay tarımı ve üretimi, Girdi ve Kredi sübvansiyonları ile önemli ölçüde desteklenmiş, ayrıca bahçe tesis edeceklere arazi vergisi bağışıklığı ve çay bahçesi ruhsatnamesi alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu Kanun yayınlanmasından sonra çay tarım alanları hızla genişlemeye başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında tesis edilen çay bahçesi alanı 137.000 dekar üretici sayısı 63.500 kişiye, 1960-1965 yılları arasında ise çaylık alan 214.000 dekar üretici sayısı ise 100.000’e ulaşmıştır.

1963 yılına kadar ithalat ile karşılanan iç tüketim talebi 1963 yılından sonra yurt içi üretim ile karşılanmaya başlanmıştır.

İlk çay fabrikası, 1947 yılında, 60 ton/gün kapasiteli, Rize Fener Mahallesi’nde, Merkez Çay Fabrikası adı altında işletmeye açılmıştır. Çay tarım alanlarının ve yaş çay yaprağı üretiminin artması, çay işleme fabrikalarının sayısının da giderek artmasını zorunlu kılmış, 1973 yılında, kurulan çay fabrika sayısı 32’ye, 1985 yılında 45’e ulaşmıştır. 2000 yılında üretime geçen Işıklı Çay Fabrikası ve 2009 yılında üretime geçen Hemşin Organik Çay Fabrikası ile birlikte Çaykur’un yaş çay işleme fabrikası 47 olmuştur. 2012 yılında Güneysu Çay Fabrikasına ait arazinin Milli Eğitim Bakanlığına devri ve bu fabrikanın Ulucami Çay Fabrikasına nakli nedeniyle fabrika sayısı 46’ya düşmüştür.

Türkiye’de çay tarımı ve sanayii faaliyetleri, 1938-1948 yılları arasında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumunca, 1949-1971 yılları arasında ise Tekel Genel Müdürlüğü ve Tarım Bakanlığı işbirliği ile sürdürülmüştür.

Çay tarımı ve sanayisinin ekonomik ve sosyal yönden daha etkin hale getirilmesi amacıyla; 06.12.1971 tarih ve 1497 sayılı Çay Kurumu Kanunu ile tüzel kişiliği haiz bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak Çay Kurumu (kısaltılmış adıyla ÇAYKUR) kurulmuştur. Bu Kanun ile TEKEL tarafından yürütülen çay ile ilgili tüm görev ve faaliyetler, ilişkin personel ve taşınmazlarla birlikte Çay Kurumuna devredilmiştir.

1983 yılında çıkarılan 112 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ÇAYKUR'un hukuki yapısı yeniden düzenlenmiş ve Teşekkülün adı; "Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü(kısa adı ÇAYKUR)" olarak değiştirilmiştir.

1984 yılında çıkarılan 233 sayılı kanun Hükmünde Kararnamenin 63 üncü maddesi ile KİT'lerin temel mevzuatı olan 2929 sayılı kanun ve bu kanun kapsamına giren KİT'leri düzenleyen tüm Kanun Hükmünde Kararnameler yürürlükten kaldırıldığından 112 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de yürürlükten kaldırılmıştır.

Halihazır durum itibariyle ÇAYKUR, teşkilat ve yönetim yapısı itibariyle 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Ana Statüsü'ne, personel Rejimi itibariyle de 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanuna tabidir.

ÇAYKUR, 1971 yılından 1984 yılına kadar ülkenin tarım politikasına uygun olarak çay tarımını geliştirmek, kalitesini ıslah etmek ve işlenmesini teknik esaslara göre yürütmek, iç ve dış pazar isteklerine uygun ürün üretmek gibi konularda tekel konumunda faaliyetlerini sürdürmüştür.

1984 yılına kadar devlet tekeli altında sürdürülen çay işletmeciliği, 1984 yılında çıkarılan 3092 sayılı "Çay Kanunu" ile serbest bırakılmıştır. Kanunun 1. Maddesinde; gerçek ve tüzel kişilerin yaş çay işleme ve paketleme fabrikaları kurup işletebilecekleri, ihtiyaçları olan yaş çay yaprağını doğrudan üreticilerden satın alabilecekleri belirtilmiştir. Aynı Kanunun 3. Maddesiyle de 3788, 4223 ve 6133 Sayılı Kanunların çayla ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Öte yandan; 1982 yılında Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) niteliğine dönüştürülen Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 1994 yılında çıkartılan 4046 Sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun" 35. maddesi gereğince İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne alınmıştır.

Teşekkülümüz 3046 sayılı Yasanın 4060 sayılı Yasayla değişik 4. ve 3313 sayılı Yasayla değişik 10. maddeleri uyarınca 26 Kasım 2002 tarihinde Tarım ve Köyşleri Bakanlığının(yeni adıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının) ilgili kuruluşu olmuştur.

2- TEŞEKKÜLÜN AMACI VE YAPISI

a-Teşekkülün Amacı:

Teşekkülümüz; ülkemizin tarım politikasına uygun olarak çay tarımını geliştirmek, çay kalitesini ıslah etmek, işlenmesini teknik esaslara göre yürütmek, iç ve dış pazar isteklerini karşılamak üzere kuru çay üretmek, ithal etmek ve ihraç etmek, verimlilik esasına dayalı işletme politikasıyla sermaye birikimine yardım ederek yatırım kaynağı sağlamak amacıyla teşkil edilmiştir.

b-Teşekkülün Yapısı:

Merkez Teşkilatı;Yönetim Kurulu, Genel Müdür, 2 Genel Müdür Yardımcısı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Yönetim Kurulu Büro Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, Müşavir, Başuzman ve 12 Daire Başkanlığı ile bunlara bağlı şube müdürlüklerinden oluşmaktadır.

Taşra Teşkilatı; 45 adet Yaş Çay İşleme Fabrikası Müdürlüğü, 1 adet Çay Paketleme Fabrikası Müdürlüğü, 7 adet Pazarlama Bölge Müdürlüğü, 2 adet Pazarlama ve Üretim Bölge Müdürlüğü, Atatürk Çay ve Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Anatamir Fabrikası Müdürlüğü ile Ankara İrtibat Müdürlüğünden oluşmaktadır.

c- İştirakler:

Teşekkülün karton ve teneke kutu üretimi yapan 1.944.651 TL sermayeli Çaysan Doğu Karadeniz Çay Entegre Sanayii Anonim Şirketi'nde % 47,895 hisse ile iştirak payı bulunmaktadır.

3- TEŞEKKÜLÜN PERSONEL DURUMU

Teşekkülümüzün, 31/12/2014 tarihi itibariyle, çeşitli hizmet birimlerinde istihdam edilen kadrolu, sözleşmeli ve işçi personel durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

MEMUR PERSONEL

KADROLU PERSONEL		SÖZLEŞMELİ PERSONEL	TOPLAM
I Sayılı Cetvele Tabii	III Sayılı Cetvele Tabii		
452	-	1.004	1.456

İŞÇİ PERSONEL

DAİMİ ÇALIŞAN İŞÇİ SAYISI	GEÇİCİ İŞÇİ			GENEL TOPLAM
	ÇALIŞAN	HİZMET AKDİ ASKIDA	TOPLAM	
2.366	41	6.071	6.112	8.478

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ :

Toplu İş Sözleşmesi 01/08/2013 tarihinden geçerli olmak üzere 14/11/2013 tarihinde imzalanmıştır. 31/12/2014 tarihi itibariyle işçilik maliyetlerimiz ortalama 4.660,08 TL. olarak gerçekleşmiştir.

YILLAR İTİBARIYLA MEMUR VE İŞÇİ ÖDEMELERİ :

Gider Çeşitleri	Y I L L A R				
	2010 (Bin TL.)	2011 (Bin TL.)	2012 (Bin TL.)	2013 (Bin TL.)	2014 (Bin TL.)
Brüt işçilik	265.905	261.525	266.000	295.500	300.291
Brüt memur	45.573	52.583	64.207	69.650	76.143
TOPLAM	311.478	318.361	330.207	365.150	376.434

**YILLAR İTİBARIYLA İŞTE OLAN VE İŞ AKDI ASKIDA OLAN
TOPLAM İŞÇİ SAYISI VE KULLANILAN ADAM AY**

YILLAR	DAİMİ İŞÇİ SAYISI	GEÇİCİ İŞÇİ SAYISI	GENEL TOPLAM	KULLANILAN ADAM/AY
2010	3.423	8.467	11.890	37.882
2011	3.077	7.892	10.969	36.371
2012	2.772	7.275	10.047	34.176
2013	2.569	6.708	9.277	36.716
2014	2.366	6.112	8.478	31.955

4-TARIM

ÇAYKUR VE ÖZEL SEKTÖR TARAFINDAN SATINALINAN YAŞ ÇAY MİKTARLARI VE ORANLARI

YILLAR	SATINALINAN YAŞ ÇAY MİKTARI				
	ÇAYKUR (Bin Ton)	%	ÖZEL SEKTÖR (Bin Ton)	%	TOPLAM (Bin Ton)
2010	590	45	715	55	1.305
2011	653	53	580	47	1.233
2012	655	57	494	43	1.149
2013	672	57	504	43	1.176
2014	628	49,6	638	50,4	1.266

2014 yılında sektördeki toplam alımın % 49,6'sı ÇAYKUR, % 50,4'si Özel Sektör tarafından gerçekleştirilmiştir.

a)Çay Tarım Alanlarının Ruhsatlandırılması

Çay tarımı ruhsata bağlıdır. Çay Bahçeleri en son 93/5096 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1994 yılında ruhsatlandırılmıştır. Bu Karar ile hem mevcut ruhsatlı çay bahçelerinin yeniden ölçülmek suretiyle ruhsatları yenilenmiş hem de 1994 yılına kadar ruhsatsız olarak tesis edilen çay bahçelerine ilk defa ruhsat verilmiştir. Bu işlemler sonucunda 767 bin dekar çaylık alan tespit edilmiştir. 1994 yılından sonra da günümüze kadar yeni alanlar için ruhsatlandırma işlemi yapılmamıştır. Söz konusu Kararnamenin 6.maddesi ile de yeni çaylık tesisi yasaklanmıştır.

Çay tarım alanlarının belirlenmesi ile belirlenen bu alanlarda çay tarımı yapan üreticilerin mevcut ruhsatnamelerinin yenilenmesi ve önceden ruhsatname almadan çay bahçesi kuranlar varsa bu bahçeler için ruhsatname verilmesine ilişkin "Çay Tarım Alanlarının Belirlenmesi ve Bu Alanlarda Çay Tarımı Yapan Üreticilere Ruhsatname Verilmesine Dair 2012/3067 sayılı Karar" ın yürürlüğe konulması Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 19.03.2012 tarihli ve 4985 sayılı yazısı üzerine, 3092 sayılı kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 02.04.2012 tarihinde kararlaştırılarak 27.Nisan.2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete de yayınlanmıştır.

b) Çaylık Alanların Üreticilere Göre Dağılımı

Çay tarımı bölgede çoğunlukla küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Çay üreticilerinin %76,45'i 0,-5.000 m² arasında, %20,33'i 5.000-10.000 m² arasında ve % 3,7 si 10.000-20.000 m² arasında % 0.15' i 20.000 m² ve üzerinde çaylık alana sahiptir.

Ailede 18 yaşını bitiren kişiler çaylık cüzdanı ve ruhsat alabilmektedir. Toplam üretici sayısı cüzdan sayısı olup bir üreticinin birden fazla cüzdanı bulunabilmektedir. 2.219 üretici birden fazla cüzdana sahip bulunmaktadır.

İşletmeler İtibarı ile Üretici Sayıları ve Bu Üreticilerin Sahip Oldukları Cüzdanlarının Dağılımı

Toplam Tekil T.C. No'ya Göre Üretici Sayısı	Birden Fazla Cüzdana sahip Olan Üretici sayısı	Cüzdan Sayısına Göre Üretici Sayısı
206.250	2.214	208.464

ÇAYLIK ALANLARIN ÜRETİCİ (CÜZDAN) SAYISINA GÖRE DAĞILIMI

Alan Aralığı (Dekar)	Üretici (Cüzdan) Sayısı	Oranı (%)	Çaylık Alanı (Dekar)	Oranı (%)
00 - 0,49	2.782	1,33	975	0,13
0,5 - 0,99	10.954	5,25	8.239	1,09
1.0 - 1,99	45.665	21,91	64.878	8,55
2.0 - 4,99	99.979	47,96	319.883	42,14
5.0 - 9,99	42.381	20,33	278.263	36,65
10 - 14,99	5.396	2,59	62.673	8,26
15 - 19,99	997	0,48	16.659	2,19
20 - 24,99	213	0,10	4.598	0,61
25 - 99,99	97	0,05	2.978	0,00
TOPLAM	208.464	100	759.147	100

c) Çaylık Alanların İllere Göre Dağılımı

Çaylık alanların % 65,61' i Rize, % 20,47 si Trabzon, % 11,30 u Artvin, % 2,63'ü ise Giresun ve Ordu illerinde bulunmaktadır.

2014 YILI İLLERİN ÇAYLIK ALAN VE ÜRETİCİSAYISI DAĞILIMI

İLİ	ÇAYLIK ALAN (DEKAR)	%	ÜRETİCİ(CÜZDAN) SAYISI	%
Rize	498.052	65,61	129.358	62
Trabzon	155.382	20,47	49.807	24
Artvin	85.760	11,30	19.841	9,5
Giresun	19.839	2,61	9.414	4,5
Ordu	114	0,02	44	0,02
TOPLAM	759.147	100	208.464	100

2014 yılında illere göre çaylık alanlarının ve üretici sayılarının illere göre dağılımlarında 2013 yılına göre belirgin bir farklılık görülmektedir.

d) Çay Bahçelerinin Budanması ve Budamanın Önemi

Kaliteli kuru çay üretebilmek için, özellikle hammaddeyi oluşturan çay bitkisinin kalitesini iyileştirici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Kaliteyi artırıcı tedbirlerin en önemlisi budama işlemidir.

Budamanın amacı;çalışmış ve verimden düşmüş çay ocaklarının, tazelenip sürgün veriminin ve kalitesinin artmasına yardım etmektir.Budamanın uygun zamanda (Kasım-Aralık veya Şubat-Mart-Nisan) ve tekniğine uygun şekilde yapılması, çay bitkisinde taze sürgün üretimini artıran önemli bir etkidir. Budamadan sonra gelişen taze ve büyüme gücü yüksek olan sürgünler, kalite unsurları bakımından da zengin olmakta, bu sürgünlerden üretilen kuru çayda o nispette kaliteli olmaktadır

Budama esnasında, budama artıklarının yakılmayıp, çay ocakları arasında toprak yüzeyine serilmesi ve kış boyunca çürüyerek toprağa karışması; toprağın havalandırılması, organik madde ihtiyacının karşılanması ve uzun yıllardır tek yanlı olarak kullanılan azotlu gübrenin neden olduğu asitlik probleminin giderilmesine de yardımcı olmaktadır.

Bu sebeple, çay bahçelerinin ıslahı ve kaliteli çay üretiminin temini amacıyla 1994 yılında 93/5096 sayılı Bakanlara Kurulu Kararı yürürlüğe konulmuştur. Bu Karar ile her yıl çay bahçelerinin 1/5 oranında budanması ve budamadan dolayı üreticilerin uğradıkları gelir kaybının tazminat olarak üreticilere ödenmesi amaçlanmıştır.

93/5096 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, yaş çay yaprağının kalitesini artırmak ve çaylıkların gençleştirilmesi için önemli bir adım olmuştur. Uygulama süresi başlangıçta 5 yıl olan 93/5096 sayılı Kararnamenin süresi; bu projeden olumlu sonuç alınması üzerine 7.10.1998 tarih ve 98/11807 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile beş (5) yıl daha uzatılmıştır. 93/5096 sayılı Kararname, daha sonra 7.5.2001 tarih ve 2001/2493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilerek ödemelerle ilgili gerekli düzenlemeler yapılmıştır..

1994 yılında çay bahçelerinin 1/5 oranında budanması ile ilgili olarak 10 yıl boyunca yürütülen çalışmaların sonuçları aşağıdaki şekilde olmuştur.

Çay tarımında budama nedeniyle yaşanan olumlu gelişmelerin devam ettirilmesi amacıyla 2004 yılında, 01.01.2005 tarihinden geçerli olmak üzere 2004/7758 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır. Bu Karar ile bu defa çay bahçelerinin 1/5 yerine her yıl 1/7 oranında olmak üzere 7 yıl boyunca budanmasına başlanmıştır. Bu Kararın uygulama süresi de 2011 yılı sonunda sona ermiştir.Kaliteli çay yaprağı temini amacıyla budamaya tabi tutulan çaylıklar nedeniyle üreticilerin uğradığı Gelir Kaybının tazminine dair 2011/2526 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 28.12.2011 tarih ve 28156 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kararnamenin Yürürlük tarihi 01.01.2012 olup 10 (On) yıl için geçerlidir.

2010–2014 YILI ÇAYLIKLARIN BUDANMASI İLE İLGİLİ BİLGİLER

YIL	TOPLAM ALAN (Bin Dekar)	BUDANAN ALAN (Bin Dekar)	TAZMİNAT TUTARI (BİN YTL.)
2010	758	99.565	61.680
2011	758	99.127	68.001
2012	759	71.511	82.595
2013	759	72.334	93.666
2014	759	72.261	104.706

e) Teşekkülümüzün Yaş Çay Alımları

Çay sektöründe üretim ve tüketim dengesi uzun yıllar kurulamamıştır. Sektörde arz fazlası üretim sonucunda stok maliyetleri yükselmiş ve Teşekkülümüz de finansman açısından olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu durum; üreticilerin yaş çay bedeli ödemelerinde gecikmelere sebebiyet vermiş ve yabancı kaynak kullanım ihtiyacını devamlı gündeme getirmiştir.

Teşekkülümüz; finansman sorunlarını gidermek ve üretim ve satış dengesini oluşturmak için verimli bir işletmeciliğin gereği olarak 2000 yılından itibaren programlı yaş çay alımlarına başlamıştır.

Programlı yaş çay alımı uygulamasında, Teşekkülümüzün; yıllık satın alacağı yaş çay miktarı, yıllık kuru çay satış miktarlarına göre belirlenmeye başlamıştır. Belirlenen miktar kadar üreticilerden çay satın alabilmek için de; üreticilerden dekar başına satın alınacak yaş miktarı, her sürgün dönemi için belirlenerek bu miktarlar doğrultusunda yaş çay alımı gerçekleştirilmiştir.

Teşekkülümüzün programlı alım uygulamasına geçmesiyle birlikte

- 1) Teşekkülümüzün finansman yapısı düzelmiş,
- 2) Üretim-satış dengesi kurulmuş,
- 3) Kaliteli kuru çay üretilmesi sağlanmış,
- 4) Çayın bahçede kalite kaybına uğramadan, zamanında hasat edilmesi sağlanmış,
- 5) Üreticiler arasında eşit ve adil bir uygulamanın yapılması sağlanmış,
- 6) Yaş çay alımları disipline edilerek, alımlarda yaşanan karmaşa, olumsuzluk ve belirsizlik önlenmiş,
- 7) Ruhsatlı çay üreticilerinin üreticilik haklarının korunmasını sağlanmış,
- 8) Budama yapmayan üreticilerden yaş çay alınmayarak üreticiler, budama yapmaya özendirilmişlerdir.

Teşekkülümüz tarafından 2000 yılından itibaren uygulanmaya başlanan programlı yaş çay alımları sonucunda, çay sektöründe yaş çay alım ve üretim faaliyetleri de disiplin altına alınmıştır.

Teşekkülümüzün günlük yaş çay alımları; yaş çayın hasat olgunluğuna geliş durumu ve mevcut işleme kapasitesi dikkate alınarak üreticilere günlük alım kontenjanı uygulanarak yapılmaktadır.

Sürgün dönemlerinin ilk günlerinde, sahil ve erkenci bölgelerde yaş çay hasat olgunluğuna diğer bölgelere göre, erken eriştiği için; bu dönemlerde üreticilerden kontenjan uygulanmadan yaş çay alımı yapılabilmektedir. Yaş çay alımlarının diğer bölgelerde de başlaması ve günlük alım miktarının işleme kapasitesine ulaşmasıyla birlikte alımlarda üreticilere kontenjan uygulamasına geçilmektedir.

Sahil ve erkenci bölgelerde alımların tamamlanması ve alım miktarının işleme kapasitesinin altına düşmesiyle birlikte, alım yapılan bölgelerdeki üreticilerden satın alınan yaş çay miktarları da tekrar yükseltilmektedir. Bu şekilde, hem Kuruluşumuzun kapasitesi tam olarak kullanılmakta hem de bütün üreticilerimize eşit ve adil bir uygulama yapılması sağlanmış olmaktadır.

2013 Yılı Yaş Çay Alımları :

2013 yılı yaş çay kampanyası 27 Nisan tarihinde başlamış 12 Ekim tarihinde sona ermiştir. Yaş çay alımları 2.961 alım yerinde yürütülmüştür.

2013 yılında sürgünler itibariyle planlanan ve gerçekleşen durum şöyledir:

Sürgünler	Sürgün Başlangıç ve Bitiş Tarihi	Program (Bin Ton)	Gerçekleşme (Bin Ton)	Oran %
Birinci Sürgün	27 Nisan-19 Haziran	231	231	100
İkinci sürgün	20 Haziran-13 Ağustos	250	247	99
Üçüncü sürgün	14 Ağustos-12 Ekim	169	194	115
TOPLAM		650	672	103

2013 yılında yaş çay alımlarında Randevulu Alım Sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde;

1-5 dekar arasında çaylık alana sahip üreticilerden haftada bir gün,

5-10 dekar arasında çaylık alana sahip üreticilerden haftada iki gün,

10 dekardan fazla çaylık alana sahip üreticilerden ise haftada üç gün yaş çay alımı yapılmıştır. Bunun yanında çaylık alanı fazla olmasına rağmen haftada iki gün ya da üç gün yaş çay satmak istemeyen üreticilerin, haftada bir ya da iki gün yaş çay satma istekleri de yerine getirilmiştir. Ayrıca, Randevulu Alım Sistemi içerisinde; Rize, Trabzon, Artvin ve Giresun illerini kapsayan çay bölgesi haricindeki illerde sürekli ikamet eden gurbetçi üreticilerimizin, bir sürgün döneminde satacağı yaş çay (kota), en az bir gün, en çok da birbirini takip eden dört gün içerisinde satın alınmıştır.

Randevulu Alım Sistemi ile hem üreticilerimize çay satmada kolaylık sağlanmış hem de Teşekkülümüzün yaş çay alım yerlerinde yaşanan izdiham azaltılmıştır.

2014 Yılı Yaş Çay Alımları :

2014 yılı yaş çay kampanyası 26 Nisan tarihinde başlamış 12 Ekim tarihinde sona ermiştir. Yaş çay alımları 2.965 alım yerinde yürütülmüştür.

2014 yılında sürgünler itibariyle planlanan ve gerçekleşen durum şöyledir:

Sürgünler	Sürgün Başlangıç ve Bitiş Tarihi	Program (Bin Ton)	Gerçekleşme (Bin Ton)	Oran %
Birinci Sürgün	26 Nisan-15 Haziran	220	210	95,5
İkinci sürgün	16 Haziran-10 Ağustos	235	228	97
Üçüncü sürgün	11 Ağustos-12 Ekim	195	190	97,4
TOPLAM		650	628	96,6

2014 yılında yaş çay alımlarında Randevulu Alım Sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde;

1-5 dekar arasında çaylık alana sahip üreticilerden haftada bir gün,5-10 dekar arasında çaylık alana sahip üreticilerden haftada iki gün,10 dekardan fazla çaylık alana sahip üreticilerden ise haftada üç gün yaş çay alımı yapılmıştır. Bunun yanında çaylık alanı fazla olmasına rağmen haftada iki gün ya da üç gün yaş çay satmak istemeyen üreticilerin, haftada bir ya da iki gün yaş çay satma istekleri de yerine getirilmiştir. Ayrıca, Randevulu Alım Sistemi içerisinde; Rize, Trabzon, Artvin ve Giresun illerini kapsayan çay bölgesi haricindeki illerde sürekli ikamet eden gurbetçi üreticilerimizin, bir sürgün döneminde satacağı yaş çay (kota), en az bir gün, en çok da birbirini takip eden dört gün içerisinde satın alınmıştır. Randevulu Alım Sistemi ile hem üreticilerimize çay satmada kolaylık sağlanmış hem de Teşekkürümüzün yaş çay alım yerlerinde yaşanan izdiham azaltılmıştır.

f- Yaş Çay Fiyatları:

Yaş çay fiyatları her yıl kampanya açılışında açıklanmaktadır.

YILLAR İTİBARIYLA KAMPANYA AÇILIŞ TARİHLERİ, SATINALINAN YAŞ ÇAY MİKTARLARI İLE FİYATLARI

YILLAR	KAMPANYA AÇILIŞ TARİHİ	SATIN ALINAN (BİN TON)	AYLAR	FİYAT (TL/KG)	ARTIŞ %'Sİ
2010	13 Mayıs	590	Toplam	0,885	12,3
2011	20 Mayıs	653	Toplam	0,980	10,73
2012	9 Mayıs	655	Toplam	1,100	12,24
2013	27 Nisan	672	Toplam	1,230	11,82
2014	26 Nisan	628	Toplam	1,380	12,19

g- Yaş Çay Alım ve Ödemeleri:

2010-2014 YILLARI YAŞ ÇAY ALIM VE ÖDEMELERİ						
ALIMLAR		ÖDEMELER		ÖDEME TARİHLERİ		Ödeme %'si
Miktar(Ton)	Tutar(Bin TL)	Ödenen (Bin TL)	Kalan(Bin TL)	BAŞLAMA TARİHİ	BİTİRİLME TARİHİ	
590.378	522.484	416.790	105.694	15.07.2010	2011 Yılına Devretti.	
652.981	639.920	639.920	-	07.06.2011	31.10.2011	100
655.285	720.813	720.813	-	11.06.2012	23.10.2012	100
672.209	827.160	827.160	-	13.05.2013	31.10.2013	100
628.442	867.249	867.249	-	21.05.2014	30.10.2014	100

h-Organik Çay Tarımı:

Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ülkemizde de organik çay tarımının geliştirilmesini sağlamak amacıyla ÇAY-KUR tarafından 2003 yılında çalışmalar başlatıldı.

Organik çay tarımı kapsamında Artvin Borçka ilçesi ile Rize Çamlıhemşin ve Hemşin ilçeleri organik çay tarım alanı olarak belirlenmiş, 2006 yılında Teşekkürümüzce Organik çay tarımı ve üretimi konularında yapılacak çalışmaların organizasyonu ve gelişimi için oluşturulan ‘Organik Çay Tarımı Komisyonu’ tarafından izlenecek yol haritası oluşturularak uygulamaya konulmuştur.

2006 yılında üreticilerin organik çay tarımının sağlayacağı faydalar ve katkıları hakkında “Üretici Bilgilendirme Toplantıları” düzenlenmiştir. İlk olarak 2007 yılında 135 üretici ile organik çay tarımı sözleşmesi imzalanarak 378 dekarlık çaylık alanlarında organik çay projesi başlatılarak üreticiler adına ‘Grup Sertifikası’ almak üzere ilgili firma tarafından gerekli kontrollerin başlanması sağlanmıştır.

ÇAYKUR olarak iç pazarda payımızı büyütmek ve dünya organik ürün pazarlarında yerimizi alabilmek amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş kontrol ve sertifikasyon kuruluşu tarafından üreticilerimiz, işletmelerimiz ve tüm ürün akışımız kontrol edilerek TR, NOP ve AB Normlarına uygun sertifikalarımız gerekli şartlar yerine getirilerek alınmıştır.

Üreticilerimizin ihtiyacı olan bitki besleme ve toprak verimliliğinin sürdürülebilmesi için gereken organik girdilerin temini ve üreticilerimize ulaştırılabilmesi için hem yurt içinde hem de yurt dışında sektörün önemli aktörleri ile iletişime geçilmiş olup ortak çalışmaların yanında organik girdilerin teşvik edilmesi amacıyla üreticiler tarafından hayvan gübresi ve bitkisel atıkların daha profesyonelce kullanılması için Teşekkürümüz bünyesinde bulunan Araştırma Enstitümüzde araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile ilgili çalışmalarımız devam etmektedir.

Çizelge 1. Yıllara Göre Alan Bazlı Desteklemeler

GEÇİŞ DÖNEMİ	Destekleme MİKTARLARI Dekar/ TL				
	2010	2011	2012	2013	2014
1. Geçiş	0	0	130	260	290
2. Geçiş	125	140	150	300	330
3. Geçiş	225	250	260	360	390
Organik	375	415	425	500	560
Toplam Ödenen	841.200	1.146.161	2.238.702	8.088.646	11.257.279

Çizelge 2. Yıllar İtibarı İle Organik Çay Tarımı

YILLAR	ÜRETİCİ SAYISI	ÇAYLIK ALANI (Dekar)
2010	1.438	3.555
2011	1.448	3.557
2012	3.843	11.298
2013	9.940	28.906
2014	11.155	32.506

Çizelge 3. Organik Yaş Çay Yaprağı Üretimi ve Üretilen Kuru Çay Miktarları

YILLAR	Yaş Çay Ürünü Üretim Miktarı (Ton)	Kuru Çay Ürünü Üretim Miktarı (Ton)		
		Siyah Çay	Yeşil Çay	Toplam
2010	384	152	5	157
2011	1.743	313	13	326
2012	1.724	339	10	349
2013	1.732	353	9	362
2014	1.816	341	26	367

5- YAŞ ÇAY İŞLEME FABRİKALARININ KAPASİTE DURUMLARI

Çaykur'un 1973 yılında 32 adet yaş çay işleme fabrikasının günlük kapasitesi 2.460 ton iken, 2007 yılında Muratlı çay fabrikasının yeni yerine nakledilerek üretime geçmesiyle birlikte 46adet yaş çay işleme fabrikasının günlük yaş çay işleme kapasitesi 6.615 tona, 2009 yılında Hemşin Organik Çay Fabrikasının üretime açılmasıyla Fabrika sayımız 47 ye, günlük yaş çay işleme kapasitemiz (yeşil çay üretim kapasitesi hariç) 6.725ton'a ulaşmıştır.2011 yılında Hemşin Organik Çay Fabrikasında tamamen Organik Siyah Çay işlenmiştir.

2012 yılında Güneysu Çay Fabrikamızın Ulucami Çay Fabrikası ile birleşmesi sonucunda fabrika sayımız 46 olmuş, günlük yaş çay işleme kapasitemiz 7.150 tona çıkmıştır.2013 Taşlıdere Çay Fabrikasının yeri Recep Tayyip ERDOĞAN Üniversitesine devir edildiğinden bu fabrikamızın siyah çay işleme ünitesi Veliköy Çay Fabrikasına, yeşil çay işleme ünitesi ise Cumhuriyet Çay Fabrikasına devir edilmiştir. Yine 2013 yılında Arhavi Çay Fabrikası uhdesinde 90 ton/gün kapasiteli CTC ünitesi kurulmuştur.2014 yılında Teşekkülümüzün Organik Siyah çay işleme kapasitesi 90ton/gün- yeşil Çay İşleme kapasitesi de 15 Ton/Gün'dür. Tüm kapasite artışları ile birlikte 2014 yılında ulaşılan yaş çay işleme kapasitesi 7.600 Ton/gündür.

YILLAR İTİBARIYLA ÇAYKUR'UN FABRİKA SAYILARI VE İŞLEME KAPASİTELERİ

Yıllar	Fabrika Adedi	Kapasite Ton/Gün
2010	47	6.735
2011	47	6.788
2012	46	7.150
2013	45	7.200
2014	45	7.600

Çay sektöründe, Çay-Kur'un dışında özel sektör işletmeleri de bulunmaktadır. Bunlar Rize, Trabzon, Artvin, Giresun ve Ordu ili sınırları içinde yer almaktadır. Sektörde mevcut günlük yaş çay işleme kapasitesi yaklaşık olarak 17.600 ton/gün olduğu tahmin edilmektedir. Çay-Kur'un 2014 yılı yaş çay işleme kapasitesi 7.600 ton/gün'dür.

**ÇAYKUR VE ÖZEL SEKTÖRE AİT ÇAY FABRİKALARININ
İLLERE GÖRE SAYI VE KAPASİTELERİ**

İLLER	FABRİKALAR				TOPLAM	
	ÇAYKUR		ÖZEL SEKTÖR		Sayı	Kapasite (ton/gün)
	Sayı	Kapasite (ton/gün)	Sayı	Kapasite (ton/gün)		
RİZE	32	5.445	183	7.955	215	13.400
TRABZON	8	1.190	26	1.225	34	2.415
ARTVİN	4	790	7	310	11	1.100
GİRESUN	1	175	12	480	13	655
ORDU	-	-	1	30	1	30
TOPLAM	45	7.600	229	10.000	274	17.600

6- ÇAY PAKETLEME FABRİKALARI

Teşekkülümüzün 3 adet olan paketleme fabrikasından İstanbul Paketleme Fabrikası 2013 yılında üretime kapatılarak Yaş Çay İşleme Fabrikalarında üretilen kuru çaylar, Rize, Ankara illerinde bulunan 2 paketleme fabrikasında paketlenmektedir.

Paketleme işlemi, mevcut teknoloji ile Türk Gıda Kodeksi'ne uygun kalitede yapılmaktadır. Teşekkülümüzce 2014 yılında üretilen çayların % 93'ü Rize 100. Yıl Çay Paketleme Fabrikasında, % 7'si ise Ankara Pazarlama ve Üretim Çay Paketleme Fabrikasında paketlenmiştir.

Paketleme Fabrikalarımızın Kapasiteleri

Rize 100.Yıl Çay Paketleme Fabrikasının 2014 Yılı için 7 saatlik fiili kapasitesi 246.323 kg/1 vardiya(7 saat),

2 Vardiya halinde üretim yapması durumunda 492.646 kg/2 vardiya,

3 Vardiya üretim yapması halinde 738.969kg/3vardiyaolmaktadır.

Ankara Pazarlama ve Üretim Çay Paketleme Fabrikasının 7 saatlik fiili kapasitesi 32.340 kg/gün, gerçekleşen fiili kapasitesi 8,500 Ton/yıldır.

Çay Çeşitlerine Göre Üretim Oranları

Çay Paketleme Fabrikalarımızda 2014 yılında üretilen paketli çayların % 33'si Tiryaki, % 28'i Rize Turist, %12'si Kamelya, % 10'u Filiz, %3'u Çay Çiçeği, %14'i de diğer çay çeşitlerinden oluşmaktadır.

PAKETLEME FABRİKALARININ MAKİNA KAPASİTE DURUMLARI(31.12.2014)

100 YIL ÇAY PAKETLEME FABRİKASI MÜDÜRLÜĞÜ

MAKİNE	FİİLİ KAPASİTE	
	Paket/Dk.	Kg/7 saat
Toplam	3.596	246.323

ANKARA PAZARLAMA VE ÜRETİM BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

MAKİNE	FİİLİ KAPASİTE	
	Paket/Dk.	Kg/7 saat
Toplam	102	32.340

7 – KURU ÇAY AMBAR KAPASİTESİ

2014 Yılı yaş çay fabrikalarımızın ambar kapasitesi 102.285 ton, çay paketleme fabrikalarımızın 6.400 ton, pazarlama bölge müdürlüklerimizin 7.000 ton olmak üzere toplam 115.685 ton ambar kapasitemiz mevcuttur. Ayrıca, Rize Serbest Bölge’de 5.500 tonluk ambarımız bulunmaktadır. Bununla birlikte toplam ambar kapasitemiz 121.185 tona ulaşmaktadır.

8- KURU ÇAY STOKLARI

2014 yılı sonu itibariyle 4.813 ton paketli, 50.479 ton dökme olmak üzere toplam 55.292 ton siyah çay, 37 tonu paketli, 81 ton dökme olmak üzere toplam 118 ton yeşil çay, 577 ton dökme ve 29 ton organik paketli çay olmak üzere toplam 606 ton organik siyah çay stoğumuz bulunmaktadır.

YILLAR İTİBARIYLA DÖKME VE PAKETLİ SİYAH ÇAY MİKTARLARI İLE DEVREDEN DÖKME VE PAKETLİ SİYAH ÇAY STOKLARI (Ton)

YILLAR	ÜRETİLEN KURU ÇAY	ÜRETİLEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN DÖKME ÇAY	DEVREDEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN TOPLAM STOK
2010	106.512	123.077	77.198	1.069	78.267
2011	116.356	105.345	79.012	4.624	83.636
2012	123.931	118.963	79.775	11.320	91.095
2013	130.711	129.971	86.711	9.673	96.384
2014	117.729	148.149	50.479	4.813	55.292

YILLAR İTİBARIYLA DÖKME VE PAKETLİ YEŞİL ÇAY MİKTARLARI İLE DEVREDEN DÖKME VE PAKETLİ YEŞİL ÇAY STOKLARI (TON)

YILLAR	ÜRETİLEN KURU ÇAY	ÜRETİLEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN DÖKME ÇAY	DEVREDEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN TOPLAM STOK
2010	144	115	74	15	89
2011	131	115	113	16	129
2012	106	345	113	20	133
2013	57	144	44	26	70
2014	150	133	81	37	118

**YILLAR İTİBARIYLA DÖKME VE PAKETLİ ORGANİK SİYAH ÇAY MİKTARLARI
İLE
DEVREDEN DÖKME VE PAKETLİ ORGANİK SİYAH ÇAY STOKLARI (TON)**

YILLAR	ÜRETİLEN KURU ÇAY	ÜRETİLEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN DÖKME ÇAY	DEVREDEN PAKETLİ ÇAY	DEVREDEN TOPLAM STOK
2010	152	99	90	-	90
2011	313	123	271	-	271
2012	339	172	116	-	116
2013	353	159	611	-	-
2014	341	206	577	29	606

9- ÇAY PAZARLAMA

a- İç Satış

Teşekkülümüz tarafından üretilen paketli çaylar, çay dağıtım açısından stratejik konuma sahip 9 ilde faaliyet gösteren, 7 adet Pazarlama Bölge Müdürlüğü, 2 adet Pazarlama ve Üretim Bölge Müdürlüğü kanalıyla, iç piyasada satışa sunulmaktadır.

Stratejik öneme sahip 9 ilde oluşturulan her Pazarlama Bölge Müdürlüğüne çevre illerden oluşan bir hinterlant bağlanmış ve her il için de belirli sayıda bayilikler tespit edilmiştir. Halen iç satışlarımız pazarlama bölge müdürlüklerine bağlı 81 ilde faaliyet gösteren (139 Bayi + 15 EDT Bayi) 154 Bayi vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.

Teşekkülümüzün çay pazarlama stratejisinin temelini oluşturan esasa ilişkin yönetmelik 05.05.1998 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bayi seçimi, bayi sayısı, il bazında dar bölge tespiti ve sıcak satış uygulaması ile bayilerin yükümlülüklerinin belli esaslara bağlanmasına yönelik olarak hazırlanan, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü Mamullerinin Toptan Satışıyla İlgili Yönetmelik ile Teşekkülümüzün iç satış prensipleri tespit edilmiş, bayiler ve piyasa nezdinde satış politikası istikrara kavuşturulmuştur. Bölge Müdürlüklerimize bağlı iller dar bölgelere ayrılmış, her bölge bir bayiye tahsis edilmiş ve bayilerin izlemek zorunda olduğu satış prensipleri ortaya konmuştur.

Bu prensipler; bayilerin yeterli kapasitede depo ve yeterli sayıda araç temin etmeleri, dağıtım ağı kurmaları, araçların Çaykur'un tespit etmiş olduğu renk ve dizaynda boyanması, doğrudan satış olgusu, tüm bakkal ve market gibi perakende noktalara yerinde hizmet ulaştırma gibi konuları içermektedir. Bu bağlamda bayilik sistemi ile amaçlanan: Teşekkülümüz mamullerinin belirlenen hinterlandın en uzak noktalarına ulaştırılması ve bu noktalardaki satıcının rafında ve tezgâhında çayın bulundurulması, böylece geniş bir tüketici kitlesine ulaşmak suretiyle pazarın genişletilmesidir.

Teşekkülümüzde, Türk Gıda Kodeksi Siyah Çay Standardına uygun kalitede çay üretilmekte ve Çaykur markasıyla değişik isimlerde kendine özgü ambalajlarda piyasaya sürülmektedir.

Satışımızı etkin kılmak ve sürekliliği sağlamak için günün koşullarına göre düzenlemeler yapılmakta, piyasalar aralıksız takip edilmektedir.

Teşekkülümüz mamullerini belirlemiş olduğu toptan satış fiyatlarıyla, bayilerine doğrudan, mağazalar zinciri statüsünde faaliyet gösteren sabit bayilerine bayi veya organizatör firma aracılığı ile satmaktadırlar. Hipermarket ve mağazalar zinciri statüsündeki firmalar son yıllarda tek olarak veya birleşme yoluyla perakende sektöründe büyük gelişmeler göstermiş, yurtiçi pazar paylarını yaklaşık % 55' ler seviyesine yükseltmiştir.

Zincir mağazalara karşı daha etkin olmak ve raflarda ürünlerimizin mümkün olduğunca bulunabilirliğini sağlamak ve bol çeşitle fazlaca yer alabilmek için bir dizi tedbirler alınmıştır. Bayilerimizle yapılan müşterek çalışmalarla ürün çeşitliliğinin artırılması ve piyasa şartlarına uygun fiyatlarla zincir mağazalara çay satabilmelerine imkân sağlayacak organizasyonlar gerçekleştirilmiştir.

Çaykur, Rekabet Yasasına uygun olarak perakende satış fiyatları ile bayi kârlarını tavsiye niteliğinde bayilerine bildirmektedir.

Çaykur, toptan fiyatları belirlemenin yanında, satışı teşvik edici şekilde vadeleri düzenlemekte kota üzerinden satış yapmaktadır. Satışlar piyasa şartlarına göre belirli dönemlerde, değişken oranlarda aylık ve dönemsel prim uygulamaları şeklinde yapılmaktadır.

Özel sektör çay işletmeleri 1985 yılından itibaren, üretim kapasitelerini artırmak suretiyle pazardan pay almaktadır. Dolayısıyla, özel sektörün iç pazardaki pazar payı % 35-40 düzeyindedir.

Çaykur 2014 yılını reklam ve tanıtım açısından oldukça yoğun bir yıl ilan ederek etkin tanıtım ve reklam çalışmaları yapmıştır. Bu çalışmalar afiş, radyo reklamları, TV reklamları yurt içi ve yurt dışı fuar ve etkinliklerinin yanı sıra, ürün, tadım ve tanıtım konusunda da aktif çalışmalar yapılmıştır.

b-Dış Satış

Ülkemiz çaycılığının sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi, üretim tüketim dengesinin sağlanmasıyla mümkündür. Bu denge bugün itibariyle kurulmuştur. Ancak oluşabilecek iç tüketim fazlası çayların dış pazarlarda zamanında satılması için 5 bin tonluk dış pazarı sürekli elde tutmak zorunluluğu vardır. Bunun için yurt dışı taleplerini karşılayabilecek fiyat ve kalitede üretim yapılması, dünya çay ihracatındaki gelişmelerin dikkatlice ve zamanında izlenmesini gerekli kılmaktadır.

Bugün dünyada 3,6 milyon ton kuru çay üretilmektedir. Üretilen kuru çayın 1,8 milyon tonu üretici ülkelerde tüketilmektedir. Geriye kalan, 1,6 milyon ton tüketim fazlası çayın ise, dünya pazarlarına sürülmesi için üretici ülkeler arasında büyük bir rekabet yaşanmaktadır.

Dünyada çay üreticisi ülkeler az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olup, bu ülkelerde hem işgücünün hem de hammaddenin ucuz olması nedeniyle maliyetler oldukça düşük olarak gerçekleşmektedir. Diğer üretici ülkelerin hammadde fiyatları bizim fiyatlarımızdan 1,5-2 kat, işçilik giderleri ise 5 kat daha düşüktür. Bunun sonucu olarak da Ülkemizin, diğer üretici ülkelere göre çay ihraç etme şansı oldukça azdır.

İhracatta fiyat engelinin yanında, kalite konusunda da sorunlar mevcuttur. Kalite konusunun halledilmesi, hammadde kalitesinin ıslahıyla ilgili tarımsal projelere ve teknolojiye eksikliklerin giderilmesine bağlıdır.

Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerinde 4.000 ton kadar paketli çay ihraç potansiyeli bulunmaktadır. 2013 yılında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan, Avustralya, Gürcistan, Çin, İngiltere, Arnavutluk, Suudi Arabistan, Hollanda, Bosna Hersek, Fas, Danimarka, Belçika, Singapur, Türkmenistan, Japonya ve KKTC gibi ülkelere çay ihracatı yapılmıştır.

Teşekkülümüze ihracat amacıyla çay satın almak üzere müracaat eden firmaların talepleri stok durumuna göre karşılanmaktadır.

c- Mubayaa, Üretim ve İç Satış İle İhracata Toplu Bakış

2000-2014 yılları arasında Teşekkülümüz tarafından üretilen kuru çay ile iç ve dış pazarlarda satılan çay miktarları aşağıda gösterilmiştir. Bu dönemlerde yapılan ihracat ile

tüketim fazlası olan stoklar eritmeye çalışılmıştır. Bundan böyle yine kalite standartlarına uygun üretim yapılarak dış pazarlarda Çaykur, layık olduğu yerini alacaktır.

SATIN ALINAN YAŞ ÇAY İLE ÜRETİLEN, SATILAN VE BİR SONRAKİ YILA DEVREDEN MAMUL ÇAY STOKLARI

Bedel(BinTL)

YILLAR	Yurtiçi		İhracat			
	Miktar	Bedel	Miktar	Bedel	Miktar	Bedel
2010	123.288	1.162.355	1.728.	10.721	125.16	1.173.076
2011	101.117	1.010.274	2.131	15.115	103.248	1.025.389
2012	111.959	1.242.502	3.181	17.323	115.140	1.259.825
2013	129.412	1.480.700	4.133	30.193	133.545	1.510.892
2014	146.805	1.864.700	4.224	38.636	151.029	1.903.305

d- Ürünlerimizi Taklit Edenlere Karşı Yapılan Mücadele

Bazı özel sektör işletmeleri genel olarak uygun standartlarda üretim yapmadığından pazarda yeterince tutunamamakta, dolayısıyla Çaykur ambalajlarının birçoğunu önce taklit, daha sonraları da renk ve tasarım olarak ambalajın sahtesini basmak suretiyle piyasaya girerek büyük ölçüde haksız rekabete yol açmakta ve vergi kaybına sebep olmaktadır. Bu konuda Teşekkülümüz büyük bir mücadele vermiş ve vermeye de devam etmektedir.

Bu amaçla 1995 yılında bütün poşet ambalajlarımızda hologram etiket uygulamasına geçilerek paketli çaylarımızda tam güven sağlanmıştır.

Son 10 yıl içinde 1.500'ün üzerinde firma sahte ambalaj baskısı, sahte üretim yaparken veya satış yaparken yakalanmış, adli mercilere sevk edilmiş veya vergi daireleri tarafından incelenmeye alınmıştır.

Çayda devlet tekelinin kaldırıldığı 1984 yılından bugüne kadar, çaylarımızı taklit veya sahte olarak piyasaya süren firmalar ile çay poşetlerini basan firmalarla aktif mücadeleye girilmiş ve bunun olumsuz etkileri büyük ölçüde bertaraf edilmiştir. Taklitçilik, sahtecilik girişiminde bulunan ve haksız rekabete kalkışan firmalar hakkında dava açılmaktadır.

Piyasa araştırması kapsamında sahte ve taklit çaylarla da mücadeleye devam edilmektedir. Özellikle 2012 ve 2013 yıllarında tüm Türkiye genelinde, Yaş Çay Fabrikalarında çalışan personellerden oluşturulan ekiplerle piyasa araştırması yapılmış ve her bir araştırmada en az 6.000 satış noktası ziyaret edilmiştir.

10- YABANCI MENŞELİ ÇAYLAR

Çay sektörünü olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biri de Ülkemize giren yabancı menşeli çaylardır.

Türkiye'de yılda yaklaşık 220-230 bin ton civarında çay tüketilmektedir. Bu miktarın 110-115 bin tonunu Çaykur çayları, 80-85 bin tonunu Özel Sektör çayları, 40-50 bin tonunu da yabancı menşeli çaylar oluşturmaktadır. Dolayısıyla özellikle Güney Doğu Anadolu, Doğu Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi sınır illerinde yoğunlukla yabancı menşeli çaylar tüketilmektedir.

Bu tüketilen miktarın genel tüketim içerisindeki payı %10-15 civarında olduğu halde, bu miktarın ancak %10'luk bölümü resmi ithalat yoluyla yurda sokulmaktadır.(Yaklaşık olarak yılda 3.000 ton)

1996 yılına kadar çay ithalatında kg. başına 3.00 USD fon ve %10 vergi alınırken Gümrük Birliği sürecini müteakip fonlar kaldırıldığından malın esas bedeli üzerinden %145 vergi alınması ön görülmüştür. %145 vergi oranına kadar, son beş yıllık ithal edilen çayların ortalama değerleri 2.00USD/Kg.ın biraz üzerinde gerçekleştirildiğinden 2.00USD/Kg.+%145 verginin toplamı daha önce uygulanan 3.00 USD/Kg. fon+%10 vergiye denk düşmektedir.

Ancak birim fiyata uygulanan asgari 2.00USD/Kg.lık emsal değer, 1997'li yıllardan sonra Gümrük Giriş Beyanlarında kg. başına 30 cente kadar düşerek suiistimale sebebiyet vermiş ve bu yıllarda çok miktarda yabancı menşeli çayın yurda girmesi sağlanmıştır.

Öte taraftan sınır kapılarından giren tırlar ile kişi başına getirilmesi gerekenin çok üzerinde çay girmiş ve girmeye devam etmektedir. Tüketilen yabancı menşeli çayların %90'ı vergisiz ve gayri resmi yollardan bu şekilde yurda sokulmaktadır.

Yurda sokulan kaçak çaylara gümrük kapılarında el konulup gümrük depolarında stoklanan çayların Tasiş Genel Müdürlüğünce ihaleyle satılması neticesinde elde edilen faturalar gösterilerek meşrulaştırılmaktadır. Yakalanan kaçak çayların yeniden ihale yolu ile satışı yerine imha edilmesi için Teşekkülümüzce girişimlerimiz aralıksız sürdürülmektedir.

Ayrıca, 'Özellikli Bazı Kaçakçılık Türleriyle Mücadele Eylem planı' kapsamında Teşekkülümüzün girişimleri sonucu çayında bu eylem planı içerisinde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede gümrük kapılarında görevlendirilmek üzere 5 adet dedektör köpek alınmış ve çok olumlu neticeler elde edilmiştir.

İlgili Kurum ve Kuruluşların kaçak çay ile ilgili farkındalığının artırılması amacı ile 2012 yılından itibaren eğitim ve seminerler düzenlenmektedir. Gümrük Muhafaza Memurları ve Tarım İl Müdürlükleri Gıda Kontrol Şube Müdürlerine bu kapsamda eğitim verilmiştir. 2014 yılında bu çalışmalara başka kuruluşlarda ilave edilerek geniş kapsamlı bir Çalıştay yapılması planlanmaktadır.

Çay ithalatında bu süreçte meydana gelen bütün bu olaylar devletin ilgili makamlarına yazılı olarak bildirilmiştir. Tedbirler alındıkça bu defa ithalattaki emsal değer olan bu emsal değerler her ay dünya çay borsalarından tespit edilerek Gümrük Müsteşarlığına ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bildirildiği halde, ithalatçı firmalar gümrük mevzuatını ve gümrük idarelerini zorlayıp zaman zaman da mahkemeye düşük değerlerle çay ithalatı yapma girişiminde bulunmaktadırlar. Bu durum Türk Çay Sektörünü olumsuz etkilemekte ve vergi kaybına yol açmaktadır.

Tüm bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla, 21 Temmuz 2007 tarih ve 26589 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "İthal ve İhraç Edilecek Gıdaların Giriş ve Çıkış Kapılarının Tespit ve İlanına Dair Tebliğ'de Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ'e" göre, çay ithalatında giriş kapısı olarak sadece Trabzon Gümrük ve Muhafaza Baş Müdürlüğüne bağlı Rize Gümrük Müdürlüğü belirlenmiştir. .